

עמדת מכון זולת על הצעת החוק להקמת משמר לאומי

- מכון זולת – לשוויון וזכויות אדם, מקדם את ההגנה על שלטון החוק והדמוקרטיה. בתאריך 20.6.2022 פרסם מכון זולת את הדוח דמוקרטיה לכאורה: מצב המשטר בישראל,¹ שהתריע על התהליכים הסמכותניים שהתרחשו במדינת ישראל לאורך השנים. תהליכים אלה הוצאו מאז הקמתה של הממשלה ה-37 ב-29.12.22.
- ההצעה שתובא להצבעת הממשלה: הקמת משמר לאומי "תחת אחריות המשרד לביטחון לאומי" ש"ישמש ככוח ייעודי מיומן ומאומן, לטיפול, בין היתר, בתרחישי חירום שונים, בפשיעה הלאומנית, במאבק בטרור, וכן לשם חיזוק המשילות במרחבים בהם הדבר נדרש",² ולקדם תיקוני חקיקה והחלטות ממשלה, ככל הנדרש, בהן יעוגנו, בין היתר, סמכויות המשמר הלאומי ואנשיו. עוד מוסבר כי "יש צורך בהקמת כוח ייעודי מיומן ומאומן, שיוכל לפעול במספר זירות בו זמנית, ולהתמודד עם אירועי הפרות סדר ותרחישי חירום... לאפשר למשטרה להתרכז במשימות הליבה המסורתיות שלה בשגרה, שהטיפול בהן נפגע לא פעם על רקע אירועים חוזרים ונשנים של הפרות סדר ומצבי חירום, על הפגיעה הכרוכה בכך באזרחים".³

עמדת מכון זולת

☒ ההצעה תאפשר להקים מיליציה צבאית פרטית של הממשלה, המאפיינת משטרים דיקטטוריים, כפי שעולה מייעוד המשמר הלאומי לחזק את ה"משילות". במשטרים דמוקרטיים, נהוג שאכיפת החוק נעשית על ידי המשטרה (אחראית לביטחון הפנים) והצבא (אחראי על ביטחון מאויבים חיצוניים). במשטרים לא דמוקרטיים מוקם כוח נפרד המנוהל אישית על ידי ראשי המשטר ונעשה בו שימוש נגד האופוזיציה. כך למשל, בחודשים האחרונים ראש הממשלה, שרי הממשלה וחברי הקואליציה, חזרו וביקרו את המשטרה על כך שלא עצרה את ההפגנות נגד ההפיכה המשטרית ואפשרה "אנרכיה". ככל שהמשטרה תסרב להפר את החוק והנחיות בתי המשפט והיעמ"שית לממשלה, הממשלה תוכל לשלוח את המשמר הלאומי לעצור את ההפגנות. חיזוק ה"משילות" צפוי להיות בפועל חיזוק ה"ממשלה".

☒ הקמת המשמר הלאומי תביא להחלשת משטרת ישראל שגם כך סובלת ממחסור בכוח אדם, ציוד ותקציבים, ולכן תפגע במאבק בפשיעה ובשחיתות. משטרת ישראל מופקדת על אכיפת החוק ומניעת עבירות, על קיום הסדר הציבורי, על השמירה על ביטחון הנפש והרכוש ועל ביטחון הפנים.

¹ איתי מק, דמוקרטיה לכאורה: מצב המשטר בישראל, מכון זולת (20.6.2022).

² הקמת המשמר הלאומי לישראל, הצעה להחלטה (29.3.2023).

³ שם.

כפי שנקבע בדוחות חוזרים של מבקר המדינה, למרות תפקידיה החשובים המשטרה סובלת ממחסור בכוח אדם, תקציב, ציוד ומודיעין.⁴ בניגוד לטענה בהצעה כי הקמת המשמר הלאומי תאפשר "למשטרה להתרכז במשימות הליבה המסורתיות שלה בשגרה, שהטיפול בהן נפגע לא פעם על רקע אירועים חוזרים ונשנים של הפרות סדר ומצבי חירום, על הפגיעה הכרוכה בכך באזרחים",⁵ הרי הקמת גוף מתחרה, שיהיה אחראי אף הוא על ביטחון הפנים, צפויה להקשות בפתרון הבעיות הקיימות במשטרה ואף לשאוב את משאביה המדולדלים ממילא. במקום מלחמה בארגוני הפשע, בראש סדר העדיפויות תהיה מלחמה בארגוני האופוזיציה ופעיליה. כמובן שהדבר יהיה נוח לממשלה ולקואליציה, שכן באופן זה תקטן יכולתה של המשטרה לחקור עבירות שחיתות.

☒ הקמת המשמר הלאומי צפויה להגביר את הפוליטיזציה של המשטרה ולגרום לה להסס לחקור עבירות שחיתות. הממשלה לא הודיעה שהיא מתכוונת במקביל להקמת המשמר הלאומי גם לצמצם את סמכויות ותפקידי המשטרה. כך למשל, כיום משמר הגבול, שהוא חלק ממשטרת ישראל, כבר אחראי על ההתמודדות עם אירועי טרור והפרות סדר חמורות. בפועל, משמעות הדבר שכדי להישאר רלוונטית ולקבל תקציבים, המשטרה צפויה להתחרות עם המשמר הלאומי במילוי הצרכים הפוליטיים של הממשלה ואף להימנע מחקירת פרשות שחיתות של פוליטיקאים או מקורבים אליהם.

☒ ההצעה תאפשר לממשלה לבחור מתוך נאמניה את כל שרשרת הפיקוד והחייילים שיגויסו למשמר הלאומי. בעוד הגיוס למשטרה והמינוי והקידום לתפקידי קצונה בה נעשים על פי קריטריונים מקצועיים שגובשו במהלך השנים, ללא שליטה של הדרג הפוליטי (למעט במינוי המפכ"ל), הקמת המשמר הלאומי תאפשר לממשלה לבחור מתוך נאמניה את כל שרשרת הקצונה והחייילים שיגויסו. בחודשים האחרונים גילה הציבור את החשיבות של עצמאות הקצינים והשוטרים מהדרג הפוליטי, כאשר למרות תיקון פקודת המשטרה (שהכפיף את המשטרה לשר לביטחון לאומי), וכן ניסיונות ההתערבות של השר לביטחון לאומי בעבודה השוטפת של המשטרה, ככלל ניצבי המשטרה אפשרו להפגנות נגד ההפיכה המשטרית להתקיים כסדרן, והשימוש בכוח נגד המפגינים היה מצומצם לאין שיעור מכפי שדרש, שלא כדון, השר. בנוסף, המשטרה שללה תיאוריות קונספירציה שהפיצו שרים בממשלה ולא פתחה בחקירות פליליות על בסיסן.

☒ ההצעה תאפשר לממשלה לבחור בעצמה את הוראות הפעלת הכוח ולעקוף את המגבלות החוקיות הקיימות כיום על פעולת המשטרה. משטרת ישראל מפעילה כוח בהתאם לדין, להנחיות בתי המשפט, היועמ"שית לממשלה ופרקליט המדינה. הקמת המשמר הלאומי תאפשר לממשלה לעקוף את כל אלה ולקבוע מחדש את הוראות הפעלת הכוח. בין היתר, לגבי אמצעים לפיזור הפגנות והשימוש במערכות מעקב. במשך עשרות שנים בתי המשפט פרשו את הוראות פקודת המשטרה ונתנו הנחיות למשטרה לגבי אופן יישומן החוקי. עתה, הממשלה צפויה לטעון שאלה אינן חלות על המשמר

⁴ השיטור ואכיפת החוק בערים מעורבות באירועי שומר החומות ובעת שגרה, משרד מבקר המדינה (27.7.2022).
⁵ הקמת המשמר הלאומי לישראל, הצעה להחלטה (29.3.2023).

החדש. ככל שבתי המשפט, היועמ"שית לממשלה ופרקליט המדינה ינסו לרסן את פעילות המשמר הלאומי, הממשלה צפויה לטעון כי הם פוגעים ב"משילות" או במאבק ב"טרור", בדיוק כפי שנעשה בקמפיין נגד "שלטון הפקידים" שנועד להחליש את שומרי הסף במשרדי הממשלה.

☒ שילוב ההגדרות המוצעות לייעוד המשמר הלאומי – של התמודדות עם בעיות "חירום", "משילות", "טרור", ו"הפרות סדר" – הינו מסוכן ויאפשר אכיפה בררנית, פוליטית וגזענית. בעוד משטרת ישראל מוסמכת לפעול רק על פי הדין, פסיקת בתי המשפט, הנחיות היועמ"שית לממשלה ופרקליט המדינה, שילוב ההגדרות העמומות הללו צפוי לאפשר שיסוי של המשמר הלאומי כלפי האופוזיציה ואוכלוסיות מיעוטים, ובפרט המיעוט הערבי. כך למשל, הממשלה והשר לביטחון לאומי יוכלו להכריז כי באזור מסוים במדינה, למשל בכפרים הלא מוכרים בנגב או ברחוב קפלן בתל אביב, יש "מצב חירום" או "חוסר משילות" ולפתוח במבצע מיוחד שם. הממשלה גם תוכל לשלוח את המשמר הלאומי לאוניברסיטאות, למוסדות תרבות או כדי לעצור שביתות עובדים, בטענה שהדבר נועד לחזק את המשילות.

כתיבה וייעוץ משפטי: עו"ד איתי מק